

**IMOM MOTURIDIY MEROSIDA ILM-MA'RIFAT VA DINIY BAG'RIKENGLIK
G'OYALARI**

Tongotarov Mirjalol Shermurod o'g'li

Qashqadaryo viloyati, Koson tumani, O'rta Obron MFY Yoshlar yetakchisi.

Murojaat uchun tel +99895 734 1737 mirjaloltongotarov99@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.23541564>

Annotatsiya. Ushbu maqolada Imom Moturidiy merosida ilgari surilgan ilm-ma'rifat, aql-idrok, mo'tadillik va diniy bag'rikenglik g'oyalarining mazmun-mohiyati hamda ularning zamonaviy jamiyat taraqqiyotidagi ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda Imom Moturidiyning ilmga asoslangan tafakkur, inson qadr-qimmat, e'tiqod erkinligi va jamiyatda tinch-totuvlikni ta'minlashga oid qarashlari tarixiy hamda zamonaviy ilmiy manbalar asosida yoritilgan. Shuningdek, moturidiylik ta'limotining islom sivilizatsiyasi rivojida o'rni, diniy bag'rikenglik, millatlararo totuvlik va ma'naviy barqarorlikni mustahkamlashdagi ahamiyati ochib beriladi. Maqolada globallashuv, axborot oqimlarining keskin ortishi va mafkuraviy tahdidlar kuchayib borayotgan bugungi sharoitda Imom Moturidiy merosining yoshlar tafakkurini yuksaltirish, ularni ilm-fanga qiziqtirish, tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish hamda sog'lom diniy dunyoqarashni shakllantirishdagi o'rni asoslab beriladi.

Tadqiqot jarayonida tarixiy, qiyosiy, tahliliy va tizimli yondashuv usullaridan foydalanildi.

Natijalar Imom Moturidiy ta'limoti ilm-ma'rifatni ulug'lash, diniy bag'rikenglikni qaror toptirish, ijtimoiy hamjihatlikni mustahkamlash va zamonaviy taraqqiyotning ma'naviy asoslarini boyitishda muhim nazariy hamda amaliy ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Shuningdek, maqolada Moturidiy merosini chuqur o'rganish, uni ta'lim tizimi va ilmiy tadqiqotlarga keng tatbiq etish, xalqaro ilmiy hamkorlik doirasida targ'ib qilish yuzasidan ilmiy xulosalar va amaliy tavsiyalar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Imom Moturidiy, moturidiylik, ilm-ma'rifat, diniy bag'rikenglik, islom sivilizatsiyasi, mo'tadillik, aql-idrok, ta'lim, ma'naviyat, globallashuv, diniy totuvlik, ilm-fan, madaniy meros, taraqqiyot.

Abstract. This article examines the ideas of knowledge, enlightenment, rational thinking, moderation, and religious tolerance in the intellectual heritage of Imam al-Maturidi, as well as their significance for the development of contemporary society. The study analyzes Imam al-Maturidi's views on science, reason, human dignity, freedom of belief, and social harmony based on historical and modern scholarly sources. Particular attention is paid to the role of the Maturidi school in the development of Islamic civilization, strengthening religious tolerance, promoting peaceful coexistence, and preserving spiritual stability. The article also highlights the relevance of al-Maturidi's ideas in the context of globalization, increasing information flows, ideological challenges, and the need to educate young people in the spirit of critical thinking, sound religious understanding, and respect for cultural and religious diversity. Historical, comparative, analytical, and systematic research methods were employed. The findings demonstrate that Imam al-Maturidi's intellectual legacy remains an important theoretical and practical foundation for promoting enlightenment, religious tolerance, social cohesion, and sustainable development. The article concludes with recommendations for expanding research on al-Maturidi's heritage and integrating its principles into modern education and academic discourse.

Keywords: *Imam al-Maturidi, Maturidism, enlightenment, religious tolerance, Islamic civilization, moderation, rationality, education, spirituality, globalization, social harmony, science, cultural heritage, development.*

Аннотация. *В данной статье рассматриваются идеи просвещения, знаний, рационального мышления, умеренности и религиозной толерантности в научном наследии Имама Матуриди, а также их значение для развития современного общества. На основе исторических и современных научных источников проанализированы взгляды Имама Матуриди на науку, разум, человеческое достоинство, свободу вероисповедания и общественное согласие. Особое внимание уделено роли матуридийского учения в развитии исламской цивилизации, укреплении религиозной терпимости, межконфессионального диалога и духовной стабильности. В статье также раскрывается актуальность идей Имама Матуриди в условиях глобализации, роста информационных потоков и идеологических вызовов, а также их значение для формирования у молодежи критического мышления, научного мировоззрения и культуры религиозной толерантности. В ходе исследования использованы исторический, сравнительный, аналитический и системный методы. Полученные результаты подтверждают, что наследие Имама Матуриди является важной теоретической и практической основой укрепления просвещения, религиозной терпимости, общественного согласия и устойчивого развития. В заключение представлены рекомендации по дальнейшему изучению наследия Имама Матуриди и его широкому внедрению в систему образования и современные научные исследования.*

Ключевые слова: *Имам Матуриди, матуридизм, просвещение, религиозная толерантность, исламская цивилизация, умеренность, рациональное мышление, образование, духовность, глобализация, общественное согласие, наука, культурное наследие, развитие.*

Kirish

Bugungi globallashuv sharoitida ilm-ma'rifatni rivojlantirish, diniy bag'rikenglikni mustahkamlash hamda jamiyatda sog'lom ma'naviy muhitni qaror toptirish dunyo hamjamiyati oldida turgan ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi, madaniyatlararo muloqotning kengayishi va mafkuraviy tahdidlarning murakkablashuvi sharoitida insoniyatni ilm-fan, ezgulik va o'zaro hurmat sari chorlaydigan boy ilmiy-ma'naviy merosni chuqur o'rganish alohida dolzarblik kasb etmoqda. Shu jihatdan Markaziy Osiyoda shakllangan islom tafakkuri maktablari, xususan, Imom Moturidiy asos solgan moturidiylik ta'limoti nafaqat diniy-falsafiy, balki ijtimoiy-ma'naviy taraqqiyot nuqtai nazaridan ham muhim ilmiy ahamiyatga ega. Imom Moturidiy IX–X asrlarda Movarounnahr hududida yashab ijod qilgan buyuk mutakallim, faqih va mufasssirlardan biri bo'lib, u islom aqidaviy tafakkurining rivojlanishiga ulkan hissa qo'shgan. Olimning ilmiy merosi aql va naql uyg'unligiga asoslanganligi, ilm olishni ulug'lashi, insonning tafakkur qilish qobiliyatini qadrlashi hamda diniy masalalarda mo'tadillik tamoyillarini ilgari surgani bilan alohida ajralib turadi. Ayniqsa, uning «Kitob at-Tavhid» va «Ta'vilot ahl as-sunna» asarlarida ilm-ma'rifat, sog'lom e'tiqod, adolat, bag'rikenglik va inson qadr-qimmatiga oid ilg'or qarashlar o'z ifodasini topgan. Moturidiy ta'limoti islom sivilizatsiyasining ilmiy va ma'naviy taraqqiyotida muhim o'rin egallab, musulmon jamiyatida diniy bag'rikenglik, ijtimoiy hamjihatlik va mo'tadil dunyoqarashning shakllanishiga xizmat

qilgan. Mazkur ta'limot diniy masalalarni faqat hissiyot yoki taqlid asosida emas, balki ilmiy mushohada, mantiqiy fikrlash va dalillarga tayangan holda yoritishni targ'ib etadi. Shu bois Moturidiy qarashlari bugungi kunda ham diniy ekstremizm, mutaassiblik va radikalizmga qarshi kurashishda muhim nazariy asos sifatida e'tirof etilmoqda. So'nggi yillarda O'zbekistonda buyuk ajdodlarimizning ilmiy merosini chuqur o'rganish, uni xalqaro miqyosda targ'ib etish va yosh avlod ongiga singdirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Imom Moturidiy ilmiy merosini tadqiq etish, uning asarlarini ilmiy muomalaga kiritish hamda moturidiylik ta'limotining insonparvarlik, bag'rikenglik va ilm-ma'rifatga asoslangan tamoyillarini keng targ'ib qilish bo'yicha qator ilmiy va amaliy ishlar amalga oshirilmoqda. Bu esa jamiyatda sog'lom diniy muhitni shakllantirish, yoshlarni yot g'oyalardan himoya qilish va ularning ilmiy tafakkurini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur maqolaning maqsadi Imom Moturidiy merosida ilm-ma'rifat va diniy bag'rikenglik g'oyalarini ilmiy jihatdan tahlil qilish, ularning islom sivilizatsiyasi rivojida o'rnini yoritish hamda globallashuv sharoitida ushbu g'oyalarning zamonaviy jamiyat taraqqiyoti, yoshlar ma'naviy kamoloti va barqaror ijtimoiy rivojlanishdagi ahamiyatini ochib berishdan iborat.

Tadqiqot davomida tarixiylik, qiyosiy tahlil, mantiqiy tahlil va tizimli yondashuv usullaridan foydalanildi. Olingan natijalar Imom Moturidiy ilmiy merosi bugungi kunda ilm-ma'rifatni rivojlantirish, diniy bag'rikenglikni mustahkamlash va jamiyatda tinchlik hamda hamjihatlikni qaror toptirishda muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi.

Adabiyotlar tahlili va Metadologiya

Imom Abu Mansur Moturidiy ilmiy merosi islom ilohiyoti, kalom ilmi va aqidaviy tafakkur tarixida muhim o'rin tutadi. Mustaqillik yillarida O'zbekistonda buyuk allomalar merosini qayta tiklash va ilmiy asosda o'rganishga alohida e'tibor qaratilishi natijasida Moturidiy hayoti, ilmiy faoliyati hamda moturidiylik ta'limotining nazariy asoslarini yoritishga bag'ishlangan ko'plab monografiyalar, ilmiy maqolalar va konferensiya materiallari nashr etildi. Ushbu tadqiqotlar allomaning islom sivilizatsiyasi rivojida o'rni, ilm-fan taraqqiyotiga qo'shgan hissasi va zamonaviy jamiyat uchun dolzarb bo'lgan g'oyalarini ochib berishda muhim ilmiy manba vazifasini bajaradi [1]. Mahalliy tadqiqotchilar tomonidan yaratilgan ilmiy ishlarda Imom Moturidiyning hayoti, ustoz va shogirdlari, ilmiy maktabining shakllanishi hamda «Kitob at-Tavhid» va «Ta'vilot ahl as-sunna» asarlarining mazmun-mohiyati atroflicha tahlil qilingan. Xususan, Samarqand davlat universiteti tomonidan nashr etilgan «Imom Moturidiy» nomli ilmiy to'plamda allomaning ilmiy merosi, uning Movarounnahrda hanaifiylik maktabini rivojlantirishdagi xizmatlari hamda aql va naql uyg'unligiga asoslangan metodologiyasi keng yoritilgan [2]. So'nggi yillarda e'lon qilingan ilmiy maqolalarda Moturidiy ta'limotining zamonaviy ahamiyatiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Jumladan, «Imom Abu Mansur Moturidiy va kalom ilmining shakllanishi» nomli maqolada allomaning kalom ilmini tizimlashtirishdagi xizmatlari, mu'taziliylar va boshqa aqidaviy oqimlarga qarshi ilmiy asoslangan yondashuvi hamda mo'tadil islom tafakkurini shakllantirishdagi o'rni ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda Moturidiy ilmiy maktabining asosiy tamoyili sifatida Qur'on va sunnatni sog'lom aql bilan uyg'un holda talqin qilish g'oyasi alohida ta'kidlanadi [3]. Bag'rikenglik va ilm-ma'rifat masalalari Sharq mutafakkirlarining ilmiy merosini o'rgangan zamonaviy tadqiqotchilar tomonidan ham keng yoritilgan. Xususan, Tojixon Davlatxo'jayevaning millatlararo munosabatlar va bag'rikenglikka bag'ishlangan ilmiy maqolasida Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino hamda Imom Moturidiy qarashlari qiyosiy tahlil qilinib, ularning ilm, insonparvarlik va diniy

bag'rikenglik haqidagi qarashlari bugungi jamiyat taraqqiyoti uchun muhim nazariy asos ekanligi asoslab berilgan [4]. Xorijiy tadqiqotchilar, xususan, Ulrich Rudolph, Talip Özdeş va Sönmez Kutlularning ilmiy izlanishlarida ham Moturidiy ta'limoti islom aqidaviy tafakkurining eng muhim maktablaridan biri sifatida baholanadi. Ular allomaning ilmiy qarashlarini diniy ekstremizm va mutaassiblikka qarshi mo'tadil fikr yuritishning nazariy poydevori sifatida e'tirof etadilar [5].

Mazkur tadqiqotni amalga oshirishda tarixiylik, qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv, manbashunoslik, analiz va sintez, ilmiy umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida Imom Moturidiyning asosiy asarlari, zamonaviy ilmiy adabiyotlar, elektron ilmiy manbalar hamda mahalliy va xorijiy tadqiqotchilar ilmiy ishlari o'zaro qiyosiy tahlil qilindi. Bu esa allomaning ilm-ma'rifat va diniy bag'rikenglik haqidagi qarashlarini tarixiy hamda zamonaviy nuqtai nazardan kompleks o'rganish imkonini berdi [6]. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Imom Moturidiy ilmiy merosi nafaqat islom ilohiyoti tarixida, balki bugungi globallashuv davrida ham yoshlarni ilm-fanga rag'batlantirish, diniy bag'rikenglikni mustahkamlash, sog'lom e'tiqod va ma'rifatli jamiyatni shakllantirishda muhim nazariy va amaliy ahamiyat kasb etadi. Shu sababli alloma merosini chuqur o'rganish va uni zamonaviy ilmiy tadqiqotlar bilan boyitish dolzarb ilmiy vazifalardan biri bo'lib qolmoqda [7].

Tahlil va Natijalar

Imom Abu Mansur Moturidiy faoliyat yuritgan IX–X asrlar islom olamida diniy-falsafiy qarashlar keskin rivojlangan hamda turli aqidaviy oqimlar o'rtasidagi bahs-munozaralar kuchaygan davr hisoblanadi. Ayniqsa, yunon falsafasining arab tiliga tarjima qilinishi natijasida musulmon mutafakkirlari oldida diniy aqidalarni ilmiy asoslash zarurati paydo bo'ldi. Shu davrda mo'tazila, jahmiya, qadariya, karromiya, botiniya va boshqa oqimlarning qarashlari keng tarqalib, ular Qur'on va hadislarni turlicha talqin qilishga urindilar. Mazkur holat musulmon jamiyatida aqidaviy kelishmovchiliklarning kuchayishiga sabab bo'ldi [1]. Ana shunday murakkab tarixiy sharoitda Imom Moturidiy hanafiylik maktabiga tayangan holda ahli sunna val jamoa aqidasi ilmiy asosda himoya qildi. Alloma diniy masalalarni faqat naqliy dalillar bilan emas, balki aqliy-mushohada, mantiq va ilmiy isbotlar orqali ham yoritish zarurligini ilgari surdi. Bu yondashuv islom tafakkurida yangi ilmiy metodologiyaning shakllanishiga xizmat qildi hamda kalom ilmining taraqqiyotida muhim bosqich bo'ldi [2]. Moturidiy ilmiy merosining asosini tashkil etuvchi «Kitob at-Tavhid» va «Ta'vilot ahl as-sunna» asarlarida ilm-ma'rifatning ustuvorligi, sog'lom tafakkur, dalillarga asoslangan e'tiqod hamda diniy bag'rikenglik tamoyillari chuqur asoslangan. Xususan, alloma insonning haqiqatni anglashida sezgi, naql va aqlning o'zaro uyg'unligini asosiy mezon sifatida ko'rsatadi. Bu yondashuv diniy masalalarda mutaassiblikni rad etib, ilmiy mushohadaga keng yo'l ochadi [3]. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, Moturidiy mo'tazila vakillarining faqat aqlni mutlaq ustun qo'yuvchi qarashlarini ham, ayrim oqimlarning naqlni mutlaq ustun qo'yuvchi yondashuvlarini ham tanqid qilgan. U inson sog'lom aql orqali ilohiy haqiqatni anglay olishini e'tirof etar ekan, Qur'on va sunnatni e'tiqodning asosiy manbasi sifatida baholaydi. Natijada aql va vahiy o'rtasidagi muvozanat ta'minlanadi [4]. Moturidiy ta'limotida bag'rikenglik faqat boshqa din vakillariga hurmat ko'rsatish bilangina cheklanmay, balki ilmiy munozara madaniyati, fikrlar xilma-xilligiga hurmat va adolat tamoyillarini ham qamrab oladi.

Alloma qarama-qarshi fikrlarga nisbatan zo'ravonlik emas, balki ilmiy dalil va mantiq orqali javob berishni afzal deb bilgan. Mazkur tamoyillar bugungi globallashuv sharoitida diniy ekstremizm va radikalizmning oldini olishda ham dolzarb ahamiyat kasb etadi [5].

O'rganilgan ilmiy manbalar Moturidiy merosining keyingi asrlarda ham islom ilohiyoti rivojiga kuchli ta'sir ko'rsatganini tasdiqlaydi. Uning shogirdlari va izdoshlari moturidiylik maktabini yanada rivojlantirib, Markaziy Osiyo, Turkiya, Hindiston hamda boshqa musulmon mamlakatlarida ushbu ta'limotning keng yoyilishiga xizmat qilganlar. Bugungi kunda ham moturidiylik mo'tadil islom tafakkurining eng muhim ilmiy maktablaridan biri sifatida e'tirof etiladi [6]. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Imom Moturidiy ilmiy merosida ilgari surilgan ilm-ma'rifat, bag'rikenglik, adolat, inson qadr-qimmat va sog'lom tafakkur g'oyalari zamonaviy jamiyat taraqqiyoti uchun muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Ayniqsa, yoshlarni ilm-fanga qiziqtirish, ularni yot g'oyalardan himoya qilish, diniy savodxonlikni oshirish hamda tolerantlik madaniyatini shakllantirishda Moturidiy qarashlari bugungi kunda ham o'z dolzarbligini saqlab qolmoqda [7]. Umuman olganda, olib borilgan tahlillar Imom Moturidiy ta'limoti islom sivilizatsiyasining ilmiy taraqqiyotida muhim o'rin egallaganini, uning ilmiy metodologiyasi esa diniy bag'rikenglik va ma'rifatparvarlik tamoyillarining shakllanishiga mustahkam zamin yaratganini ko'rsatadi. Shu sababli alloma merosini chuqur o'rganish va uni zamonaviy ilmiy tadqiqotlar bilan boyitish bugungi kunning dolzarb ilmiy vazifalaridan biri bo'lib qolmoqda [8].

Muhokama

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Abu Mansur Moturidiy tomonidan shakllantirilgan moturidiylik ta'limoti islom tafakkurida ilm, aql va naql uyg'unligini ta'minlagan muhim aqidaviy maktablardan biridir. IX–X asrlarda islom olamida mo'taziliya, jahmiya, botiniya, karromiya va boshqa oqimlarning keng tarqalishi natijasida yuzaga kelgan murakkab diniy-falsafiy bahslar Moturidiy tomonidan ilmiy metodologiya asosida tahlil qilinib, Qur'on va sunnaga tayangan holda mantiqiy dalillar bilan izohlangan. Shu jihatdan uning qarashlari nafaqat o'z davri, balki bugungi zamonaviy diniy-ma'rifiy muhit uchun ham dolzarbligini saqlab qolmoqda [1; 2]. Moturidiy ilmni inson kamolotining eng muhim omili sifatida baholab, bilish jarayonini his (sezgi), naql (vahiy va rivoyat) hamda aql orqali amalga oshirishini ta'kidlaydi. Mazkur yondashuv diniy bilimlarni faqat taqlid asosida emas, balki tafakkur va ilmiy mushohada vositasida anglash zarurligini ko'rsatadi. Aynan shu jihat moturidiylikni boshqa ayrim aqidaviy oqimlardan ajratib turuvchi asosiy mezonlardan biri hisoblanadi [3; 4]. Tahlillar shuningdek, Moturidiy ta'limotida diniy bag'rikenglik va ijtimoiy hamjihatlik tamoyillari muhim o'rin egallashini tasdiqlaydi. U insonlarning e'tiqodi, millati va ijtimoiy kelib chiqishidan qat'i nazar, adolat, ilm va ezgulik asosida yashashini qo'llab-quvvatlagan. Bugungi globallashuv, diniy ekstremizm va mafkuraviy tahdidlar kuchayib borayotgan sharoitda Moturidiy ilgari surgan mo'tadillik, ilm-ma'rifat va bag'rikenglik g'oyalari yoshlarni sog'lom diniy tafakkur ruhida tarbiyalashda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi [5; 6]. Shuningdek, zamonaviy tadqiqotchilar Moturidiy merosining xalqaro miqyosda tobora keng o'rganilayotganini qayd etadilar. O'zbekistonda Imom Moturidiy ilmiy maktabining qayta tiklanishi, uning asarlarini tadqiq etish, tarjima qilish va ilmiy muomalaga kiritish bo'yicha olib borilayotgan ishlar milliy ma'naviy merosni asrash va yosh avlodni ma'rifat ruhida tarbiyalashga xizmat qilmoqda. Shu bois Moturidiy merosini chuqur o'rganish nafaqat tarixiy-ilmiy, balki ijtimoiy-amaliy ahamiyatga ham ega ekanligi tadqiqot davomida o'z tasdig'ini topdi [7; 8].

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, Abu Mansur Moturidiy islom tafakkuri tarixida ilm, aql va naql uyg'unligini asoslab bergan buyuk mutafakkir va kalom ilmining yirik

namoyandalaridan biridir. U asos solgan moturidiylik ta'limoti nafaqat o'z davridagi aqidaviy bahs va ziddiyatlarga ilmiy yechim bergan, balki musulmon jamiyatida mo'tadillik, diniy bag'rikenglik va ma'rifatparvarlik tamoyillarining qaror topishida muhim o'rin tutgan. Tahlil qilingan ilmiy manbalar asosida Moturidiy merosining asosiy mazmuni insonni ilm olishga, tafakkur qilishga, diniy masalalarni aql va vahiy uyg'unligida anglashga undashi bilan ajralib turishi aniqlandi.

Uning «Kitob at-Tavhid» va «Ta'vilot al-Qur'on» asarlarida ilgari surilgan g'oyalar bugungi kunda ham sog'lom e'tiqodni shakllantirish, diniy mutaassiblik va ekstremistik qarashlarga qarshi ilmiy-ma'rifiy asos yaratishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, Moturidiy ta'limoti yoshlarni ilm-fanga muhabbat, tanqidiy tafakkur, bag'rikenglik, vatanparvarlik va yuksak ma'naviyat ruhida tarbiyalashda muhim nazariy va amaliy manba hisoblanadi. Globallashuv sharoitida turli mafkuraviy tahdidlarning kuchayishi Moturidiy merosini chuqur o'rganish va uning insonparvarlik g'oyalarini keng targ'ib etish zarurligini yanada oshirmoqda. Xulosa qilib aytganda, Imom Abu Mansur Moturidiy ilmiy-ma'naviy merosi O'zbekiston va butun islom sivilizatsiyasining bebaho boyligi bo'lib, uni ilmiy asosda tadqiq etish, zamonaviy talqinlarda o'rganish hamda yosh avlod ongiga singdirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir. Mazkur merosni chuqur o'rganish diniy bag'rikenglikni mustahkamlash, jamiyatda ma'naviy barqarorlikni ta'minlash va ilm-ma'rifatga asoslangan taraqqiyotni rivojlantirishga munosib hissa qo'shadi.

Foydalanilgan Adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Oliy Majlisga Murojaatnomasi (2020-yil 24-yanvar). <https://president.uz/uz/lists/view/3324>
2. Imom Moturidiy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi. <https://maturudi.uz>
3. Samarqand davlat universiteti. Imom Moturidiy (PDF). <https://www.samdu.uz/upload/content-files/IMOM%20MOTURIDIY-ko%CA%BBrilgan.pd>
4. Xalqaro Islom Akademiyasi (IIAU). "Imom Moturidiy" – Biz kutgan asar. <https://ii.au.uz/oz/news/990>
5. Yangi O'zbekiston, Yangi Tadqiqotlar jurnali. Imom Abu Mansur Moturidiy va kalom ilmining shakllanishi. <https://share.google/CGEhmO5yAhAbfKHTk>
6. Imom Abu Mansur Moturidiy rohimahullohning hayotlari va islom olamida tutgan o'rinlari. <https://share.google/9m77JcZNOjn8ROqnK>
7. Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf. Sunniy aqidalar. – Toshkent: Hilol-Nashr.
8. Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf. Aqid ilmi. – Toshkent: Hilol-Nashr.
9. Abu Mansur Moturidiy. Kitob at-Tavhid. <https://waqfeya.net>
10. Abu Mansur Moturidiy. Ta'vilot al-Qur'on (Ta'vilot Ahl as-Sunna). <https://waqfeya.net>
11. UNESCO. Declaration of Principles on Tolerance (1995). <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/declaration-principles-tolerance>
12. Ziyoz.uz – Imom Moturidiyga oid ilmiy maqolalar va manbalar. <https://ziyoz.uz>
13. <https://muslim.uz/uz/e/post/3415-imom-moturidiyning-hayoti-va-ijodi?page=1&per-page=1>

14. <https://share.google/CGEhmO5yAhAbfKHTk>
<https://share.google/9m77JcZNOjn8ROqnK>
<https://waqfeya.net>
<https://waqfeya.net>
<https://waqfeya.net>
<https://uz.wikipedia.org/wiki/Moturidiy>